

К.ф.н. Демченко А.В.

Херсонський державний університет, Україна

**СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ У П'ЄСІ
МИКОЛИ КУЛІША «НАРОДНИЙ МАЛАХІЙ»**

У статті досліджуються естетичні функції кольористики у п'єсі Миколи Куліша «Народний Малахій», зокрема семантичне наповнення голубого кольору.

Ключові слова: символ, семантичне поле, кольористика.

Ключевые слова: символический образ, семантическое поле, колористика.

Key words: symbolic image, semantic field, symbolics of color.

Сучасне літературознавство активно залучає досягнення різноманітних наук для глибшого аналізу художніх текстів. Відповідність кольору і домінуючого емоційного стану відкриває можливість культурологічного аналізу суспільства за характерною для нього колірною гамою в мистецтві або побутовому середовищі, як вважає Г.Щокін. У зв'язку з цим певний інтерес представляють роботи німецького філософа О. Шпенглера, де переживання простору і часу, властиві тій або іншій культурі, є базовими, такими, що визначають світовідчуття, філософію і мистецтво цієї культури. Крім того, колір трактується як найважливіша характеристика простору: він або обмежує простір, або, навпаки, передає безмежність, яку підкреслює.

Розглянемо семантичне наповнення голубого кольору у драмі Миколи Куліша «Народний Малахій».

Драматургія Миколи Куліша мала дійсно новаторський характер для української літератури. Засвоївши кращі досягнення українського та європейського драматичного і театрального мистецтва, співпрацюючи з

Лесем Курбасом, який орієнтувався на модернізацію українського театру, Куліш створив самобутню модерну драму.

Науковий інтерес до творчої постаті Миколи Куліша простежуємо у ряді монографій та публікацій. Зокрема, це наукові розвідки В.Агеєвої, Д.Вакуленко, Я.Голобородька, С.Гусєвої, Л.Дем'янівської, Л.Залеської-Онишкевич, Н.Кузякіної, М.Кореневич, О.Красильникової, М.Кудрявцева, В.Саєнко, Л.Ставицької, Г.Семенюка, Л.Танюка та ін.

Дослідники намагаються досягнути ідейно-естетичні пошуки митця у контексті української та світової літератури, дати композиційно-структурний аналіз його драм, простежити їх сценічну історію. Проте на часі також дослідження образної символіки п'єс митця, що є необхідним етапом адекватного наукового осмислення його текстів, як, зрештою, і ймовірного наближення до тих глибинних сутностей буття, що відбиваються у художньому слові Куліша.

Мета нашої статті - визначити символіку кольору та з'ясувати її семантичне поле у п'єсі Миколи Куліша «Народний Малахій».

Для досягнення мети ставимо перед собою завдання розкрити передусім естетичні функції кольористики у п'єсі М.Куліша «Народний Малахій», звернувшись до того зрізу творчості драматурга, який складає його естетична система символічних значень.

Однією із функцій символу є естетично-пізнавальний засіб мистецтва, який відображає риси об'єктивної реальності. Ця функція символу - неоднорідна категорія, бо об'єднує в собі первинні і вторинні, безпосередні й опосередковані значення. Взагалі через естетичну функцію символу автор передає багатоплановість значенневого змісту драми. Крім того, символічний образ також і конкретизує та розкриває філософські проблеми, тяжіє до узагальнення. Якщо вдалий образ – наслідок роботи уяви, фантазії, емоцій, то причини виникнення образу-символу містяться набагато глибше. К.-Г. Юнг пояснював їх проривом назовні колективного несвідомого, а у самому образі виділяв домінанти-архетипи [6, с.134]. Необхідність використання поняття

символу Ярослав Поліщук пояснює потребою «усвідомити характер дії міфологічних функцій у літературі. Ідеться не тільки про співвіднесення множинних елементів у слові, що зазвичай розуміють під символізацією в літературі, але також і про збереження кодового первісного архетипного елементу при всій історичній змінності смислів слова-символу» [3, с. 22].

Художня творчість Куліша-драматурга виражається в ключових словах і поняттях. До цієї думки ми приходимо, спираючись на певний код шифровки. На нашу думку, саме у такому значенні Микола Куліш уживає поняття символ, оскільки манера письма Куліша створює враження імітації певного дискурсу, який має на меті приховати істинні наміри автора.

З перших речень будь-якої п'єси митця проглядає подвійність - не тільки у двозначній назві, але й у тексті, що є шифром закодованих смислів. Кожне значення образу-символу звернене в напрямку формування глибинного архетипу підсвідомості. Символіка драматичних творів М.Куліша цілком умотивована і витворює архетип певної системи. Її визначальним чинником виступає не лише передача сакрального значення, а й сама літературна форма, жанр, до якого вдається автор.

Центральне місце, наприклад, у п'єсі «Народний Малахій» посідає домінуючий символ – *голуба даль*. Такий символ репрезентує велику кількість фундаментальних тем та мотивів. Автор численні й тісно переплетені ланцюжки мотивів та символічних образів нерідко ховає шляхом спрямованого кількарязового промовляння. Оскільки герої самі іноді хочуть з'ясувати смисл певного символу, то нерідко висловлюють свою версію. Решта ж персонажів прагнуть з'ясувати їх суть.

Отже, п'єса «Народний Малахій» складається з п'яти дій. У першій дії символ майбутнього – голубу даль – зустрічаємо 4 рази. Роздуми та мрії про світле і справедливе майбутнє (голуба даль, даль голубого соціалізму) належать Малахію Стаканчику. Кількарязове промовляння героєм цього символу не лише не підсилює віру оточуючих у мрію Малахія, навпаки викликає негативну реакцію. Ситуація набуває гротескних форм, оскільки у

мові дійових осіб спостерігаємо повну невідповідність – вони не хочуть чути один одного. Протистояння «високого» (мрії про голубу даль і реформу людини) та «низького» (побутові причини для того, щоб залишити Малахія Стаканчика вдома) якраз і виступає своєрідним елементом гротеску та сатири.

Проте символічний образ голубої далі не є чимось конкретним, оскільки відзначаємо велику частотність вживання у мові героя Стаканчика слів «голуба мрія» (11 разів), «голуба думка», які індукують багатий смисловий матеріал для розгортання семантики символу. Драматург вживає цей образ як символ утопічності ідей Малахія Стаканчика. Можна сказати, що в тексті твору символ голубої мрії набуває додаткової масштабності. Не випадково на Сабуровій дачі Малахій, вибираючи пароль, називає саме «голубі мрії». Цей пароль, цей код будуть знати *лише божевільні* (курсив наш. – А.Д.), бо ці слова стали для них перепусткою на волю.

Символічний образ голубих мрій і голубих реформ поступово трансформується, перетворюючись в уяві Стаканчика на візію нового, сповненого гармонії світу. Саме тому, на нашу думку, в п'ятій дії натомість з'являються образи голубих країн та голубої симфонії, бо передусім музика сповнена гармонії.: «Малахій грав. Йому здавалося, що він справді творить якусь прекрасну голубу симфонію, не вважаючи на те, що дудка гугнявила і лунала диким дисонансом» [1, с.83].

У творчій манері Куліша-драматурга характерною рисою є те, що митець не тільки творить образи-символи, але й акумулює довкола деяких із них однотипні, подібні їм. Така перспективність дозволяє повтореному словесному символу перетворитися в мегаобраз. Одна з головних ознак – це кожний образ-символ породжує наступний, а всі разом, переплітаючись між собою, сприяють появі нових. У драмі «Народний Малахій» зустрічаємо такі символи-синоніми, які певною мірою замінюють той чи інший образ-символ або навпаки підкреслюють чи розвивають якесь одне із його значень. Використання слова у символічній функції створює в мові драматурга

принцип подвійного означення. Причому фіксується увага відразу на всіх символічних нашаруваннях.

Микола Куліш у своїх творах виступає не тільки майстром творення символів, а й уважним спостерігачем, що проводить певні аналогії. Символіка імен героїв п'єс митця заслуговує на детальне дослідження. Наприклад, літературознавці (наприклад, Лесь Танюк) вже звертали увагу на семантику імені Малахій. Біблійний Малахій був останнім пророком Старого Завіту. Герой Куліша перебрав роль Месії, взявши на себе місію змінити старий світ, витворити модель нового життя в новій країні через «голубу реформу людини». Символічними видаються нам й імена дочок Стаканчика – Віра, Надія і Любов. У цьому плані досить показовою є фраза Кума, який прийшов із Любунею забирати Малахія із Харкова додому: «Кланялась тобі жона твоя (...). Кланялась, ридала, ще й переказала, що має три доньки: Віру, Надію, Любов (...). Віру та Надію вдома залишає, а Любов по тебе посилає» [1, с.37].

Широке використання кольорової гами, півтонів допомагає розширити виміри деяких понять та образів-символів. Враження, що виникають від функції кольору, слугують розкриттям світовідчуття героя. Так, голубий колір виступає стрижнем формотворчого комплексу драми «Народний Малахій». Розглянувши лише один епізод, де подається опис-мрія Малахія про реформу людини, відзначаємо, що слово «голубий» вживається автором 12 разів. Отже, семантика символів не обмежується лише денотативним значенням, а й функціонує на філософсько-психологічному рівні. Крім того, символічний образ відзначається у даному випадку широтою узагальнень. Зокрема, втрата надій на зміни, на досягнення високої мети революції постійно переслідує Малахія та героїв п'єси. Показовим у цьому плані є епізод «диспуту» Малахія Стаканчика з родичами та сусідами, які намагаються втримати його від мандрівки до Харкова. Революційні зміни в країні знаменуються червоним кольором, але з уст жителів містечка Вчорашнього ми чуємо про синій колір прапора, який *полинав*. Наприклад, сусіди Малахія Стаканчика констатують, що «голубого набереш на косинку чи там на прапор, гульк – а воно вже

полиняло, аж біле» [1, с.19]. Отже, мрії не здійснилися, мета також не досягнута.

Отже, символ у п'єсах М.Куліша постійно трансформується: то нагадує прадавній міфологічний, то схематично означений, то має метафоричний вияв. Вагоме місце у драмах Куліша посідають символи, які повторюються в контексті всього твору (голуба даль, голубі мрії тощо).

Використання кольорової гами найкраще передає багатство кольору та його символічність. Помічено, що Куліш у п'єсі «Народний Малахій» передає дійсність і характер головного героя через голубий колір, який символізує парадигму омріяного майбутнього й утопічних шляхів його досягнення (голуба даль – голуба брехенька). Таким чином, дослідження символіки кольору в драматургії Миколи Куліша здатне не тільки показати багату мистецьку палітру автора, а й має досить велику перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куліш М. Твори: В 2 т. - К.: Дніпро, 1990. – Т. 2. – 877 с.
2. Норманская Ю. Генезис и развитие систем цветообозначений в древних индоевропейских языках. – М., 2005. – 307 с.
3. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму.– Івано-Франківськ: Лілея—НВ, 2002. – С. 22.
4. Саєнко В. Українська класика ХХ століття: художня своєрідність п'єси «Мина Мазайло» Миколи Куліша // Українська мова та література. – 2001. – число 20 (228). – С.4-7.
5. Ставицька Л. Про символіку драм Миколи Куліша // Українська мова та література. – 1997. - № 24. – С.5.
6. Юнг К.-Г. Об архетипах коллективного бессознательного // Вопросы философии. – 1988. - № 1. – С. 133-152.
7. <http://www.about-ukraine.com/index.php?text=363>

Демченко А. В. Символіка кольору у п'єсі Миколи Куліша «Народний Малахій» / Матеріали за 9-а міжнародна научна практична конференція «Achievement of high school» – 2013. – Том 31. Філологічні науки. Музика і живот. – Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. – С. 24-28.